

Študijná príručka: Vznik Uhorského kráľovstva za vlády Štefana I.

Táto príručka je určená na zopakovanie a prehĺbenie vedomostí o kľúčovom období formovania Uhorského kráľovstva, so zameraním na vládu jeho prvého kráľa, Štefana I., a na postavenie Slovákov v tomto novom štátnom útvere.

Kvíz: Overenie vedomostí

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2 – 3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Čo prinútilo staromaďarských bojovníkov, aby upustili od koristníckych nájazdov a prešli na usadlý spôsob života?
2. Opíšte konflikt o nástupníctvo, ktorý vypukol po smrti veľkokniežaťa Gejzu v roku 997.
3. Akú úlohu zohrali slovenskí veľmoži Hont a Poznan pri upevnení moci vojvodu Štefana?
4. Ako a kedy sa vojvoda Štefan stal prvým uhorským kráľom?
5. Vysvetlite, ako Štefan I. zorganizoval správu kráľovstva a na aký starší systém nadviazal.
6. Akým spôsobom prebiehala kristianizácia Uhorska a kde narážala na problémy?
7. Aké konkrétne nariadenia vydal Štefan I. na podporu cirkevnej siete a zabezpečenie kléru?
8. Aké boli cirkevné centrá zriadené Štefanom I. na území dnešného Slovenska?
9. Čo sa stalo s Štefanovým synom Imrichom a synovcom Vazulom?
10. Akú radu dal Štefan I. svojmu synovi Imrichovi v Knihe mravných poučení ohľadom správy mnohonárodného kráľovstva?

Kľúč správnych odpovedí

1. Staromaďarských bojovníkov prinútila prejsť na usadlý spôsob života krutá porážka, ktorú im v roku 955 uštedril nemecký cisár Oto I. Po tejto bitke sa museli vzdať svojich výbojov a koristníckych nájazdov do západnej Európy.
2. Po Gejzovej smrti si nárok na trón robil jeho príbuzný, vojvoda Kopáň, ktorý odmietol nástupnícke práva Gejzovho syna Štefana. Kopáň okolo seba zhromaždil nespokojných pohanov a vyvolal proti Štefanovi vzburu.
3. Slovenskí veľmoži Hont a Poznan podporili mladého vojvodu Štefana v boji proti Kopáňovi. Na brehu Hrona ho symbolicky „opásali mečom“ a ich družiny posilnili Štefanovo vojsko, ktoré následne porazilo povstalcov. Za odmenu dostali časť Kopáňových majetkov.
4. V roku 1000 (alebo 1001) poslal pápež Silvester II. so súhlasom nemeckého cisára Ota III. vojvodovi Štefanovi kráľovskú korunu. Po korunovácii sa Štefan I. stal prvým uhorským kráľom a jeho krajina kráľovstvom.
5. Štefan I. rozdelil územie na župy, nazývané aj kráľovské komitáty, na čele ktorých stáli ním menovaní župani. Týmto nadviazal na starší hradský systém z Nitrianskeho kniežatstva, pričom sídlami komitátov sa stali bývalé veľkomoravské hradiská ako Nitra, Bratislava či Zemplín.
6. Kristianizácia prebiehala najrýchlejšie v regiónoch, kde sa maďarské etnikum miešalo so starousadlým slovenským obyvateľstvom. Naopak, problémy s prijatím kresťanstva malo maďarské obyvateľstvo v dolnom Potisí, ktoré sa pridržalo tradičného spôsobu života.
7. Štefan I. nariadil, aby každých 10 osád na vlastné náklady vybudovalo kamenný kostol a zabezpečilo faru. Zároveň zaviedol povinnosť pre všetkých farníkov odvádzať cirkvi desiatok z produkcie svojich hospodárstiev, čím zabezpečil obživu kléru.
8. Centrom kristianizácie sa stalo Ostrihomské arcibiskupstvo, ktorého územie sa takmer úplne krylo s rozsahom zaniknutého veľkomoravského Nitrianskeho biskupstva. Územie východného Slovenska patrilo pod správu Jágerského (Eger) biskupstva.

9. Štefanov syn a následník, kráľovič Imrich, zomrel bez potomkov v roku 1031 na následky zranení z poľovačky. Aby sa Štefanov synovec Vazul nemohol uchádzať o trón, kráľ ho nechal v Nitre oslepiť.

10. V Knihe mravných poučení Štefan I. radil svojmu synovi, aby rešpektoval rôznorodosť jazykov a zvykov všetkých obyvateľov. Zdôraznil, že „kráľovstvo jedného jazyka a jediného mravu je slabé a krehké“.

Otázky na zamyslenie (esej)

1. Analyzujte proces upevňovania moci Štefana I. a transformácie Uhorska na kresťanské kráľovstvo. Zamerajte sa na vojenské, administratívne a náboženské aspekty jeho vlády.
2. Opíšte význam a priebeh kristianizácie v Uhorskom kráľovstve za vlády Štefana I. Aké inštitucionálne a legislatívne kroky podnikol na podporu novej viery?
3. Porovnajte administratívnu organizáciu Uhorska (systém komitátov) s predchádzajúcim správnym usporiadaním na území Slovenska (hradský systém Nitrianskeho kniežatstva).
4. Rozoberte príčiny, priebeh a dôsledky konfliktu medzi Štefanom a Kopáňom. Aký význam mala v tomto spore podpora slovenských veľmožov?
5. Na základe textu zhodnoťte odkaz Štefana I. ako zakladateľa štátu. Zamerajte sa na jeho politické, náboženské a kultúrne prínosy pre Uhorské kráľovstvo.

Glosár kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Arpádovci	Vládnuca dynastia, z ktorej pochádzal veľkoknieža Gejza a jeho syn Štefan I.
Desiatok	Dávka, ktorú museli všetci farníci (sedliaci) odvádzať cirkvi z produkcie svojich hospodárstiev na základe nariadenia Štefana I.
Hont a Poznan	Slovenskí veľmoži, ktorí podporili Štefana I. v boji proti Kopáňovi a posilnili jeho vojsko svojimi družinami.
Imrich	Syn a následník kráľa Štefana I., ktorý zomrel v roku 1031 bez potomstva po smrteľnom zranení na poľovačke.
Kniha mravných poučení	Spis adresovaný Štefanovým synom Imrichom, v ktorom kráľ formuloval rady týkajúce sa správy kráľovstva, vrátane potreby rešpektovať jazykovú a kultúrnu rozmanitosť.

Komitát	Kráľovská župa; základná správna jednotka Uhorského kráľovstva zavedená Štefanom I. Na území dnešného Slovenska ich bolo približne 9.
Kopáň	Príbuzný Štefana I. z rodu Arpádovcov, ktorý po smrti veľkokniežaťa Gejzu odmietol Štefanove nástupnícke práva, viedol pohanskú vzburu a bol porazený.
Ostrihomské arcibiskupstvo	Centrum kristianizačnej činnosti v Uhorsku, zriadené Štefanom I. Jeho územie sa z veľkej časti krylo s územím zaniknutého veľkomoravského Nitrianskeho biskupstva.
Svätoštefanská koruna	Iný názov pre uhorskú kráľovskú korunu, ktorú podľa textu poslal vojvodovi Štefanovi pápež Silvester II. v roku 1000.
Štefan I. (Vajk)	(997–1038) Pôvodným menom Vajk, zakladateľ uhorského štátu a jeho prvý kráľ od roku 1000/1001. Upevňoval kresťanstvo, za čo bol v roku 1083 vyhlásený za svätého.
Vazul (Vasil)	Príbuzný kráľa Štefana I., ktorého dal kráľ oslepiť v Nitre, aby sa po smrti kráľoviča Imricha nemohol uchádzať o vládu nad Uhorskom.
Župan	Predstavený komitátu menovaný kráľom. Z kráľovho poverenia spravoval župu, súdil spory, vyberal dane a viedol komitátne vojsko.